

Oog in oog

Ook verschenen van Samuel Wells

*Wees niet bang
Een Nazaret-manifest
Niet voor maar bij
Leef dicht bij God*

Samuel Wells

Oog in oog

Christus ontmoeten in vriend en vreemdeling

 Uitgeverij Van Wijnen - Franeker

© Samuel Wells 2019

Oorspronkelijke uitgever Canterbury Press, imprint van Hymns Ancient & Modern Ltd, Norwich, Verenigd Koninkrijk

Oorspronkelijke titel *Face to Face - Meeting Christ in Friend and Stranger*

© 2020 Nederlandse editie: Uitgeverij Van Wijnen, Postbus 172, 8800 AD Franeker
www.uitgeverijvanwijnen.nl

Vertaling Martin Strengholt

Omslagontwerp Garage BNO

ISBN 978 90 5194 577 5

NUR 707

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt in welke vorm en/of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this book may be reproduced in any form whatsoever without previous written permission from the publisher.

voor Abby

Inhoud

Woord vooraf	9
Inleiding	13
1. De vinger van het oordeel	43
2. Een flauwe hoop	47
3. Een afscheidsgebaar	51
4. Een vraag waar geen antwoord op is	55
5. Een ontmoeting met God in de slaapkamer	59
6. Een oud-gemeentelid biecht iets op	63
7. Het ei van de hulppredikant	67
8. Grotere liefde	71
9. Onze plek in het verhaal	75
10. Een weerzien	79
11. Als we durven vragen	83
12. De banaliteit van een mislukking	87
13. Doop	91
14. De rommel opruimen	95
15. Liefde en dood	99
16. Uit het stof	103
17. Is een dominee een christen?	107
18. Een nacht buiten	111
19. Het goedmaken	115
20. Opstanding	119
21. Eerste indrukken	124

Woord vooraf

Dit is een boek van *epifanieën*: momenten waarop het duidelijk werd dat God erbij was, voelbaar op het moment zelf en ook achteraf, in de gewone gebeurtenissen en de bijzondere toevaligheden. Het is bedoeld als bemoediging voor voorgangers en pastores en iedereen die een begeleidende rol speelt en als herinnering aan waarom we doen wat we doen, in het bijzonder wanneer we ons ooit ontmoedigd of verbijsterd of niet voldoende gewaardeerd voelen. Daarnaast is het geschreven om gewone gelovigen door de ogen van een pastor te laten kijken, zodat ze hun eigen besef van de zielszorg kunnen vernieuwen en een nieuwe kijk krijgen op de simpele, verrassende manieren waarop God soms verschijnt.

Ik neem aan dat iedereen die al bijna dertig jaar in de geestelijke arbeid actief is, dit boek had kunnen schrijven. Misschien kan het dergelijke personen aanmoedigen om hun herinneringen te koesteren en een dieper besef te krijgen van het belang van wat ze doen. Tegelijk ben ik me bewust van het risico van het uitgeven van deze verhalen. Als lezer kun je bang zijn dat ik wellicht een zekere vertrouwenscode breek tegenover de mensen die mij in vertrouwen hun verhaal hebben verteld. Omdat ik me zeker bewust ben van deze zorg en de verantwoordelijkheid die dat met zich meebrengt, lijkt het me goed om te vertellen hoe ik ermee omgegaan ben.

In dit boek worden vijf soorten verhalen gepresenteerd. Het eerste soort is nauwkeurig en bijzonder persoonlijk. In al deze gevallen heb ik geprobeerd van de betreffende personen toestemming te verkrijgen om hun verhaal te publiceren, en die ook gekregen. Een tweede soort is nauwkeurig, maar daarbij

zou het voor anderen en vaak voor de betrokkenen zelf, pijnlijk zijn om de exacte details te herkennen; in een of twee gevallen is de persoon in kwestie overleden en speelt het verhaal ver in het verleden. Een derde soort is minder nauwkeurig: ik heb belangrijke details in het verhaal zo veranderd dat het karakter en de waarheid ervan nog hetzelfde zijn, maar het niet terug te voeren is op de betreffende personen. Bij het vierde soort verhaal spreek ik in algemene termen over allerlei gesprekken en ontmoetingen die ik gehad heb. Daarbij denk ik niet aan bepaalde personen. Bij het vijfde soort put ik uit informatie die algemeen openbaar is en geef ik simpelweg mijn eigen kijk daarop.

De inleiding is behoorlijk lang in verhouding met het boek als geheel. Daarin doe ik in feite hetzelfde, alleen in een ander genre als het ware. Dit deel is opgekomen uit een gesprek met John Inge en zou zonder zijn stimulans niet tot stand gekomen zijn. Dat zou een geschikt stuk kunnen zijn om te lezen op de avond voordat je gewijd wordt of op het moment dat je twintig jaar op dit terrein werkzaam bent geweest. Of anders op een moment waarop je uitgeput dreigt te raken of je vernederd voelt. Net als bij de ontmoetingen zelf, gaat het over kracht; maar wel kracht zoals die door de heilige Geest uitgeoefend wordt. Het is mijn nederige hoop dat het lezen van dit boek een ervaring van die kracht in de kerk van nu mag zijn.

Eerdere versies van een aantal van deze verhalen zijn verschenen in het oecumenische tijdschrift *The Christian Century*, en ik dank Debra Bendis en Steve Thorngate voor hun vertrouwen in mij. Drie ervan ('De vinger van het oordeel', 'Als we maar durven vragen' en 'Een vraag waar geen antwoord op is') zijn in diverse vormen te vinden in mijn boek *Incarnational Mission: Being with the World*.¹ Een ander verhaal, 'Doop', is een uitge-

¹ Samuel Wells, 2018, *Incarnational Mission: Being with the World*, Grand Rapids en Norwich: Eerdmans en Canterbury (blz. 27-8, 44-8, 51-4).

breidere versie van een verhaal dat eerder al in mijn *God's Companions: Reimagining Christian Ethics*² verschenen is. Het stuk over het 'boordje' van een predikant in de inleiding is ook te vinden in *Incarnational Ministry*.³

Dit boek draag ik graag en met dankbaarheid en waardering op aan een vriendin, voormalig collega en bij tijden medeauteur met een bijzondere gave voor het herkennen van de aanwezigheid van God in het gewone en het bijzondere, over wie een zeker zwijgzaam persoon na een goed geestelijk gesprek met haar, eens opmerkte: 'Ze heeft zo'n prachtige manier om er gewoon te zijn.' Je kunt je moeilijk een betere bevestiging voorstellen van een geestelijke bediening – van welke geestelijke bediening dan ook.

² Samuel Wells, 2006, *God's Companions: Reimagining Christian Ethics*, Oxford: Blackwell (blz. 69-70).

³ Samuel Wells, 2017, *Incarnational Mission: Being with the World*, Grand Rapids en Norwich: Eerdmans en Canterbury (blz. 16-17).

Inleiding

Dit boek begint op twee plekken. De eerste is de deurbel van de flat waar ik woonde toen ik in mijn eerste gemeente stond. Toen ik opendeed zag ik een vrouw staan die een diep geloof had, maar ook een heel drukke baan en een huwelijk dat op springen stond. Op een avond toen ze lang had doorgewerkt, besloot ze om half zeven bij me langs te gaan. Ik nodigde haar uit om binnen te komen. Ze zat op de bank in mijn zitkamer en stortte de details van haar moeiten over me uit, die hoofdzakelijk te maken hadden met een lastige situatie op haar werk waarbij allerlei wettelijke, medische en pastorale grenzen op een verontrustende en emotionerende wijze overschreden werden.

Toen ze drie kwartier vrijwel onophoudelijk gepraat had, nam ze een adempauze. Ze keek om zich heen in de stilte en rust van mijn flat. Toen viel haar oog op een halfleeg bord curry – een teken van de maaltijd waaraan ik bezig was op een betrekkelijk ongewoon rustige avond thuis, toen ze aanbelde. ‘Je hebt het hier wel goed voor elkaar, nietwaar? Een lekkere maaltijd, een mooi appartement, een rustig huis. Dat is wat ik ook nodig heb, zo’n leven.’ En ze lachte alsof ze een goede mop verteld had. Maar ik vatte het op als een teken om haar jaloezie niet als een persoonlijke aanval te zien. Ik bleef even stil. ‘Dat is allemaal voor jou,’ zei ik toen. ‘Wat bedoel je?’ reageerde ze, terwijl het voor het eerst echt tot haar doordrong dat er iemand anders in de kamer was, iemand die ook zo zijn gevoelens en behoeften had. ‘Al deze rust en veiligheid en stabiliteit is er zodat jij hier kunt komen om je hart uit te storten in het vertrouwen dat er tijd en ruimte is om God daarin te vinden,’ zei

ik. 'Als ik net zo leefde als jij, zou er geen plek voor jou en anderen zoals jij zijn, waar je op dit soort avonden naartoe kon.'

Op dat moment drong het tot me door dat werken als pastor betekent dat je apart gezet bent. De twee keer dat ik gewijd ben, raakten mijn getrouwde collega's tijdens de generale repetitie van streek toen duidelijk werd dat wij vieren (die gewijd zouden worden) vrouw en kinderen in de kerkbanken moesten achterlaten voor de tweede helft van de dienst. Indertijd voelde ik erg met hen mee. Maar die avond in mijn flat, besepte ik dat 'gewijd' echt 'apart gezet' betekent – apart gezet om als gratis geschenk beschikbaar te zijn. Daarom wil ik in deze inleiding de kracht van onze bediening verkennen, en de eigenschappen waarin die kracht van het apart gezet zijn tot uiting komt.

De tweede startplek van dit boek is een foto van mijn medestudenten op het theologisch seminarie. Wat moet je met al die foto's die onder in een doos liggen, de foto van je juniorenrugbyteam, van het schoolhoofd, van de klas van bijna-afgestudeerden, het schoolrugbyteam en een verzameling slechte kapsels en mode die het net niet was? In één pastorie maakte ik de fout dat ik ze allemaal in het trappenhuis ophing. Zo werd ik een paar keer per dag geconfronteerd met de werkelijkheid van die foto, waaruit bleek dat zo'n beetje de helft van mijn collega's van het seminarie niet langer voor de kerk werkte. Wie van hen het slecht konden vinden met de bisschop, wie met de jeugdwerker naar bed waren geweest, en wie op onverklaarbare wijze niet langer geloofden dat het anglicanisme de enige weg naar het heil is, laat ik graag over aan de fantasie en treurnis van de lezer.

Het punt is dit. We wisten allemaal dat macht iets slechts was. We wisten allemaal 'dat de volken onderdrukt worden door hun eigen heersers en dat hun leiders hun macht misbruiken' (Marcus 10:42). We wisten allemaal dat het onder ons niet zo mocht zijn en kenden allemaal de uitspraak 'Wie van jullie de belangrijkste wil zijn, zal de anderen moeten dienen, en wie van jullie de eerste wil zijn, zal ieders dienaar moeten

zijn' (vs. 43-44). Ook waren we juist aan het ontdekken dat de meesten van ons witte westerse mannen waren en dat we onszelf daarom al generaties lang als de onbetwiste universele morele top gezien hadden; we stonden op de drempel van een tijdperk waarin we als de norm gezien werden van alles wat goed was, naar een tijdperk waarin we als bron van ongekende ellende beschouwd zouden worden. Nog een reden om niet al te veel macht te willen hebben dus. En daarbij zijn we als geestelijken gewijd in een kerk die geobsedeerd geraakt was door een dalend ledental, verlies aan inkomsten en maatschappelijke invloed en die vergat dat aantallen, geld en maatschappelijke invloed de kracht van het evangelie minstens zo vaak verduisteren als dat ze die aan het licht brengen.

Als gevolg daarvan waren we een generatie die totaal geen idee had van onze macht. Dat paste gewoon niet in onze woordenschat, ons sociale denken of onze theologie; er was niets wat ons daartoe aanmoedigde. Degenen onder ons die ten prooi vielen aan wanhoop, woede of depressie, of die wanhoop inruilden voor zekerheid of liefde, deden dat dan ook meer uit een gevoel van onmacht dan iets anders. Als we onze parochianen of onze traditie schade toebrachten, was het niet zozeer uit een roekeloos gebruik van een verslavend gevoel van macht maar veeleer uit onwetendheid over de macht die we in feite hadden. Ik beschouw mezelf als een gezegend mens omdat ik een aantal jaren ervaring heb met hoe het is om te leven in een cultuur waarin de kerk alles heeft waarvan de Church of England denkt dat zij dat nodig heeft – aantallen, geld en maatschappelijke invloed. Maar door dit alles bleek het koninkrijk van God geen centimeter dichterbij te komen. Doordat ik leefde in die nogal andere cultuur ben ik gaan begrijpen en waarderen waar de ware kracht van de bediening van de kerk ligt. Ik wil graag het verhaal vertellen over dat waarin de kracht van een geestelijke bediening werkelijk gelegen is, maar wel op zo'n manier dat geen enkele geestelijke zijn bediening zal verlaten uit wanhoop om zijn eigen zwakheid, maar dat ieder van hen

met alle hulpbronnen die God geeft, mensen zal kunnen dienen zoals de persoon die me in die avond in mijn flat opzocht.

Ik zou willen stellen dat de kracht van een geestelijke bediening principieel gelegen is in een drietal zaken – in wat je *niet* zegt of doet, in wat je *doet* en in wat je *zegt*. Maar eerst hoop ik uiteen te zetten wat voor mij de basis van een dergelijke bediening is. Die basis is een paradox die bestaat uit twee uitspraken, die we nu verder zullen ontdekken.

Aan het eind van mijn eerste jaar aan de theologische opleiding, was ik iemand die altijd haast had. In de jaren dat ik studeerde, werd ik nogal wanhopig van de irrelevantie van een groot deel van de vakken, was ik geobsedeerd door de behoefte om het evangelie te delen en iets te doen aan de armoede die ik om me heen zag en verlangde ik naar een plek waar ik beide tegelijk kon doen. Het seminarie voelde voor mij alsof ik een soldaat was die met vele anderen op een schip opgepropt zat om het kanaal over te steken in juni 1944. Ik voelde me als een springveer die erop wachtte dat hij losgelaten zou worden op D-Day. Daarom greep ik de gelegenheid met beide handen aan om in de zomervakantie na mijn eerste jaar tien dagen lang te werken in een parochie in een achterstandsbuurt. Ik zag het als een kans om mijn energie en frustratie uit te leven op een nietsvermoedende bevolkingsgroep in een arme wijk. De tien andere studenten met wie ik aan deze actie deelnam verdroegen mijn rusteloosheid en intensiteit met veel geduld. Halverwege leidde ik een weekend-weg van de jeugdgroep. Toen we terug waren stopte ik blij weer al mijn energie in de actie. Tijdens het avondgebed op de donderdag viel er een lange stilte, waarin ik na een paar minuten mijn snikken niet langer kon inhouden. Ik voelde me totaal afgedraaid in emotioneel en lichamelijk opzicht. Voor mijn collega's was het wel een beetje gênant en als goede anglicanen spraken ze een zegen uit en schuifelden ze een voor een de kerk uit. Alleen de teamleider bleef achter; hij had wel door dat er weinig meer aan de hand was dan uitputting en een verarmde theologie. Toch vergeet ik nooit wat hij

toen zei: 'Als priester is het je eerste opdracht om je eigen ziel te redden.'

Dat is het eerste element van het fundament van je geestelijke bediening. God is heus niet geïnteresseerd in het sacrament van jouw uitputting. Marta zal zich altijd over van alles en nog wat zorgen blijven maken. Maar Maria heeft het betere deel gekozen. De theologische fout die we vaak maken is dat we geloven dat *ons* offer zonden wegneemt en de wereld reedt, en niet dat van Jezus. Als je stevig staat op deze eerste poot van het fundament van je bediening, dan zul je je niet zo gauw laten leiden door populariteit of kritiek. Ten diepste ben je immers geen verantwoording schuldig aan mensen die vinden dat je wel of niet een begrafenis goed geleid hebt, of die vinden dat je het niet kon maken om wel bij de bestuursvergadering van de plaatselijke school te zijn, waardoor je op diezelfde avond een classisvergadering gemist hebt. In wezen ben je alleen aan God verantwoording schuldig voor de vraag of je berouw hebt betoond en vergeving gekregen hebt, of je het geloof werkelijk ontvangen hebt en belichaamt, of je je aan je doopbeloften gehouden hebt en of je de gaven van de Geest die je ontvangen hebt benut hebt. Dat is het allerbelangrijkste, en niet het jaarverslag van je activiteiten, het rapport van de bisschop of je carrièrekansen.

Het tweede fundamentele element van je bediening is al even eschatologisch, maar een stuk minder persoonlijk. Je ziet de dag van het oordeel voor je, de dag waarop Christus de Koning voor je staat in al zijn heerlijkheid, en je vraagt je af: 'Wat moeten we tegen hem zeggen als we voor hem staan zonder al die anderen?' Waar het eerste deel van het fundament ons eraan herinnert dat je als predikant altijd eerst zelf gewoon gelovige bent en leerling, eerst zelf discipel die vergeving en redding nodig heeft, dan herinnert dit tweede element ons eraan dat je *als* geestelijke altijd de taak hebt om over je schouder te kijken en te zien wie er verder bij betrokken moeten zijn. Ik vraag me af aan wie je denkt bij die uitdrukking 'al die anderen'.

Misschien ben je van bescheiden komaf en is er een hele club mensen in je verleden die niet konden bevatten wat het voor jou betekende om voor een volle kathedraal met mensen die het beste met je voor hebben te staan en ingezegend te worden. Of misschien heb je een vreselijk ongeluk overleefd of ben je veteraan en gaat er geen dag voorbij zonder dat je denkt aan al diegenen die het niet overleefd hebben. Of misschien werk je in een kerk die in een arme buurt staat en is het je verlangen om de mensen die het extra moeilijk hebben zo ver te brengen dat ze zich gaan verheugen in Gods aanwezigheid en liefde.

Ziedaar de paradoxale basis van een geestelijke bediening. Je eerste taak is om te voorkomen dat je zelf ten onder gaat. Maar tegelijk vraag je je af wat hij tegen je zal zeggen als je straks zonder 'al die anderen' voor hem staat.

Mensen worden geroepen tot het ambt om, zoals de Amerikanen zeggen, niet langer deel van het probleem te zijn en deel van de oplossing te worden. Het probleem is dat er zo veel wantrouwen is in de wereld, zo veel geweld, haat en wreedheid en bovenal zo veel te vrezen. En de oplossing? Dat is wat de wereld het meest nodig heeft: gemeenschappen van vertrouwen en onderlinge steun en liefde die laten zien hoe anders het leven kan zijn als je gelooft dat God het voor het zeggen heeft en wij ons vertrouwen en onze vastheid bij hem vinden. En je hoeft er niet bang voor te zijn dat het aan ons is om die gemeenschappen uit te vinden – dat heeft God allang gedaan. Dat deed hij toen hij Abraham en Jakob riep om zijn volk Israël te zijn en in hernieuwde vorm toen de heilige Geest op de pinksterdag naar ontmoedigde discipelen gestuurd werd. We hebben honderden ervan ontvangen in het hele land, en miljoenen over heel de wereld. We hebben de kerk ontvangen.

Omdat het moeilijk is om zo te leven, heeft God ons de gaven en hulpmiddelen geschonken die we nodig hebben. Omdat we zelfzuchtig zijn en maar al te vaak vergeten om te delen, heeft God ons het avondmaal gegeven waarin we ieder iets (veel of weinig) naar de tafel van de Heer brengen, maar ieder hetzelfde

terugkrijgen. Omdat we het vaak niet met elkaar kunnen vinden, heeft God ons de vredegroet gegeven zodat we beseffen hoe noodzakelijk verzoening is (in de katholieke en anglicaanse kerk wenst ieder vóór de communie zijn naaste burens de 'vrede van Christus'). Omdat we er vaak naast zitten en egoïstisch zijn en niet verder kijken dan onze neus lang is en ongelovig en wreed zijn, geeft God de schuldbelijdenis waarbij je op je knieën kunt vallen en de kans krijgt om opnieuw te beginnen. Omdat we zo graag op onze eigen kracht terugvallen, heeft God ons de doop gegeven waarin we, vaak als kleine baby, sterven aan onze eigen zekerheid en alleen in die van God leven. Omdat we vergeten hoe God is, hebben we de Schrift ontvangen zodat we kunnen zien wie hij is en er dagelijks aan herinnerd worden dat God trouw is, ook als wij ontrouw zijn. God heeft ons zo veel gegeven, maar bij dat alles is er nog één ding dat we nodig hebben.

We hebben mensen om ons heen nodig die geloven in de kracht van God en de rol van de kerk, en die er genoeg mee nemen om te leven door geen andere kracht dan de genademiddelen die God ons geschonken heeft. We hebben mensen nodig die geloven in Gods gaven en ons eraan herinneren waarom we die in praktijk brengen. We hebben mensen nodig die ons inspireren en aanmoedigen en dingen leren en die na afloop de boel opruimen. We hebben priesters nodig.

Stilte

Toen ik vijftien was werd ik eens thuis uitgenodigd voor de lunch bij een schoolvriend. Hij was nogal een stil type die zijn cricket en rugby voor zich liet spreken. Hij had een oudere en een jongere broer die nog stiller bleken te zijn dan hijzelf. De lunch was een heroïsche ervaring van het geluid van pure stilte, die nog benadrukt werd door het geluid van messen en vorken op het porselein. In een dergelijke stilte krijgt elk geluid een diepere betekenis. Het was dan ook met enige angst dat ik

mijn vleespasteitje aansneed. Tot mijn grote afschuw sneed mijn mes met een krak en een plof door de korst heen, en kwam het op luidruchtige wijze op het porselein neer. Erger nog waren de erwten die alle kanten opvlogen. Ik verontschuldigde mij uitgebreid, maar wat er daarna kwam maakte het niet beter. Mijn verkeerde inschatting leidde niet tot enig oogcontact en geen enkele verdere onderbreking van de stilte. Het was alsof er niets gebeurd was. Zo passeerde minstens een halve minuut van ondraaglijke stilte, tot de oudere broer vroeg: ‘Wil je nog wat erwtjes?’

Op die dag leerde ik wat de kracht van stilte is.

In de ochtend van zijn of haar wijding staat een kandidaat op en trekt zijn ambtsgewaad aan inclusief het bekende boordje. Zijn ‘hondenband’. Voor iemand die tot diaken gewijd wordt, is dit soms de eerste keer dat hij dit doet. Dat boordje is werkelijk een krachtig symbool.

Zo is het een enorm krachtig sociaal symbool. Historisch gezien hoort het boordje gewoon bij de kledij van iemand die een bepaalde opleiding heeft gehad. Ook nu nog is het een teken dat je doorgeleerd hebt. Na mijn officiële wijding werkte ik in een parochie in een arbeiderswijk ergens in het noordoosten van Engeland. In mijn eerste volwassencatechesegroep zat een brandweerman. Hij vertelde hoezeer hij het waardeerde dat ik mijn boordje droeg wanneer ik hem thuis opzocht. Dat verbaasde mij omdat ik aannam dat hij vond dat het me stijf en formeel en onvriendelijk maakte. ‘Welnee,’ zei hij, ‘mijn chef zoekt me in het weekend geregeld op terwijl hij vrij is. Dan draagt hij vrijetijdskleding gewoon om te laten zien dat hij weet wat dat is. Dus als ik u in uw uniform zie, dan weet ik dat u me serieus neemt.’

Vergelijk dat met een ervaring die ik tien jaar later had in een volksbuurt in East Anglia. Een aantal jaren zat ik in het bestuur van een gemeentelijk ontwikkelingsfonds, dat tot doel had plaatselijke initiatieven te stimuleren om de wijk nieuw leven in te blazen. Vergaderingen konden elk moment van de dag

plaatsvinden, in de ochtend, middag of avond en ik woonde ze bij in wat ik die dag aanhad. Op een gegeven moment zei een van de andere bestuursleden, een buurtbewoner, net als meer dan de helft van het bestuur: ‘Wilt u alstublieft niet meer uw boordje dragen als we vergaderen. Dat geeft ons het gevoel dat u ons als zondaar veroordeelt.’

Kortom: het boordje brengt een sterke sociale en geestelijke kracht met zich mee en dat kan zowel positief als negatief werken. Ongetwijfeld heeft het ook een sterke seksuele werking. Onbereikbaarheid, vatbaarheid voor het spirituele, discipline met een gepassioneerde ondertoon: deze eigenschappen, hetzij aanwezig bij of geprojecteerd op de man met het boordje, zijn aanleiding tot fantasie en verlangen en een diepe begeerte.

Om al dit soort redenen (en er zijn er nog wel meer) aarzelen geestelijken wel om een boordje te dragen. Je wilt niet dat de vrouw juit een vernieuwingsbeweging zich klein voelt. Je wilt niet het soort opmerkingen uitlokken van vreemden en tieners die lijken te spotten en te provoceren, maar dat is in feite een manier om hetzelfde gevoel te vermijden dat je een God vertegenwoordigt die er niet voor hen is en die niet aan hun kant staat. Je wilt niet overkomen als die super-heilige die nooit een gemene, zelfzuchtige of wellustige gedachte heeft.

Waarom zou je dan wel een boordje dragen? Het ding heeft iets te zeggen voor zowel je parochianen als voor vreemden die je tegenkomt: ‘Het gesprek dat we hebben, het gesprek dat we zo meteen zullen hebben, kan zomaar het belangrijkste gesprek van je leven zijn. Dat hoeft niet – ik ben ook in staat om te lachen, me te ontspannen, pret te hebben. Ik kan gewoon bij je zijn om te delen in je vreugde of je zorgen. Het kan zomaar gebeuren. Voor jou is het misschien niet het juiste moment, maar voor mij is het dat altijd. Ik zal nooit tegen je zeggen dat ik het te druk heb; ik zal jouw moeiten nooit bagatelliseren; ik zal jou nooit iets vertellen dat ik meegemaakt heb en dat interessanter is; ik zal nooit zeggen “ja dat ken ik wel”, wanneer je een bepaald gevoel voor het eerst onder woorden probeert te

brenge, ik zal nooit van onderwerp veranderen wanneer jij over iets begint wat niet prettig is om te horen. Geen van deze dingen zal ik ooit doen want stuk voor stuk zijn het dingen waarmee ik mijn boekje te buiten ga. Het boordje zegt ook dat ik iemand ben die nooit zijn boekje te buiten zal gaan, wat jouw verhaal ook is. Je kunt erop vertrouwen dat ik zal luisteren. Je kunt erop vertrouwen dat ik mijn persoonlijke belangen op dit punt voor een ander moment en een andere plek bewaar. Je kunt erop vertrouwen dat ik alert ben op de hand van God en wat hij doet, hoe merkwaardig het verhaal ook is dat je vertelt. Je kunt erop vertrouwen dat ik weet wanneer een vorm van specialistische hulp van een derde partij aan de orde is. Maar je kunt er ook op vertrouwen dat ik weet wanneer het moment van de waarheid aangebroken is.'

Een maand na mijn wijding tot diaken beging ik een van de grootste fouten uit mijn carrière als geestelijke. Er had een gas-explosie plaatsgevonden en verscheidene van mijn gemeenteleden lagen met zware brandwonden in een ziekenhuis aan de andere kant van de stad. Ik had geen auto, dus een paar weken lang stapte ik iedere middag op de bus om hen op te zoeken. Op een middag stapte ik net uit de bus toen de chauffeur me vroeg even te wachten tot we bij de laatste halte waren en alle andere passagiers waren uitgestapt. Hij vroeg: 'Neemt u weleens de biecht af?' Ik was slechts diaken en geen priester, dus ik kon geen absolutie geven en vroeg hem waar hij woonde. Daarna gaf ik hem het adres van de priester van de kerk waar hij bij in de buurt woonde. Wat was ik een dwaas. Mijn boordje had zijn werk gedaan. Een vreemde begreep wat ikzelf niet doorhad, namelijk welke boodschap mijn boordje overbracht: 'Je kunt erop rekenen dat je met mij kunt praten, waarover je het ook wilt hebben.' Maar die middag kwam ik er niet toe te doen wat mijn boordje beloofde. Ik maakte me meer druk over de juiste procedures die mijn kerk voorschreef dan over een zondaar die bij God wilde komen, een verloren zoon die naar zijn thuis bij de Vader wilde rennen. Ik gaf hem het adres van de priester uit

zijn buurt. Ik neem aan dat hij dat bezoek nooit afgelegd heeft. Die buschauffeur hoopte dat ik hem kon helpen zijn leven om te gooien. Ik was vergeten dat voor wie werkt in een geestelijke bediening het moment van de waarheid altijd ‘nu direct’ kan zijn.

Eens woonde ik een week lang een conferentie bij over hoe je kon aanvoelen en benoemen wat er op een gegeven moment gebeurde in de ruimte waar je was. Alles wat je normaal gesproken kon afleiden werd uitgesloten. Je mocht niet vertellen over de geweldige vakantieclub die je geleid had of het grappige voorval dat je overkomen was toen je op weg was naar een begrafenis, zelfs niet over het diepgravende boek dat je net gelezen had. Je moest praten over het hier en nu. De dertig deelnemers hadden hun instructies gekregen, waarna de voorzitter van de conferentie eenvoudigweg op zijn horloge keek en zei: ‘Goed, jullie hebben 35 minuten om na te denken over de ervaring hoe je echt deel uit kunt maken van deze conferentie.’ Het drong langzaam tot me door dat dit betekende dat we een eeuwigheid in een kringetje zouden zitten voordat iemand iets zei, en ik voelde een knoop mijn maag. Paniek bekwam me. Toen begon ik me de lange momenten op het seminarie te herinneren die we in stilte biddend doorbrachten en moest ik denken aan het respect dat ik had voor mensen die zich in zo’n stilte op hun gemak voelen. En weer besepte ik de kracht van de stilte en het feit dat iemand die geestelijk werk doet moet leren zich in die stilte op zijn gemak te voelen.

Leren je op je gemak te voelen in de stilte betekent dat je gelooft dat God op elk moment en in iedere situatie zijn werk kan doen. Maar ook dat dit niet per se zo’n moment hoeft te zijn. Wat je te doen staat is dan ook om in een houding te gaan zitten – als je in de gelegenheid bent om te zitten – die duidelijk maakt dat je beide mogelijkheden verwacht. Hoe je zit of staat communiceert iets van wat je verwacht dat God gaat doen. Ik geloof erin om te zitten met beide voeten op de grond en je rug rechtop en iets naar voren gebogen. Daarbij probeer ik

mijn handen zo veel mogelijk bij elkaar te houden. Ik geloof erin om zo rechtop mogelijk te staan met je handen zo dicht mogelijk bij elkaar. Dit zegt mij dat ik alert wil zijn en goed wil letten op wat God zegt en doet en dat ik er open voor sta om daarop te reageren. Elk moment zie ik als een gebed tenzij het overduidelijk iets anders is. Om die reden houd ik mijn handen in een gebedshouding tenzij ze iets anders te doen hebben. Ondertussen kan ik dit zo nodig lange tijd volhouden zonder stijf te worden of mijn ongemak te laten zien.

Deze stilte in de geestelijke bediening hangt ten diepste af van je geloof en het vertrouwen dat God echt aan het werk is in en door de meest expliciete gaven die hij aan de kerk geeft. Voor alle duidelijkheid wil ik die hier nog een keer op een rijtje zetten. God is aanwezig in de doop. Waar geloof en sacrament samenkomen, geeft God daadwerkelijk nieuw leven aan mensen. God is aanwezig in de viering van het avondmaal. Waar het brood gebroken wordt en er levend geloof is, daar creëert God daadwerkelijk een nieuwe samenleving die vorm krijgt door zijn kruis en opstanding. God is aanwezig in de lezing van de Schrift en in de prediking. Waar het evangelie gehoord en in geloof aanvaard wordt, daar verandert God daadwerkelijk harten en levens. God is aanwezig in het persoonlijke en gezamenlijke gebed. De heilige Geest spreekt samen met ons tot de Vader door de Zoon; zelfs wanneer wij wel geloof hebben maar niet de woorden kunnen vinden, zucht de Geest omwille van ons.

Als je deze dingen gelooft, kan je bediening een geestelijk werk zijn van stilte en rust en zekerheid, van 'sabbat'. Als je deze dingen niet gelooft, kan je bediening er zomaar een worden van het najagen van afgoden. De afgod van de uitputting, wanneer je jouw vermoeidheid bij God neerlegt als bewijs van je trouw. De afgod van de populariteit, wanneer je vraagt om Gods zegen in het feit dat iedereen goede dingen over jou zegt. De afgod van je eigen armoede, in het feit dat je ernaar streeft om door God vrijgepleit te worden omdat je nooit één theezak-

je slechts één keer gebruikt hebt of omdat niemand in jouw gezin ooit zomaar pret mocht hebben. De afgod van het volmaakte huwelijk of het blije domineesgezin, in het feit dat je de illusie geschapen hebt van het perfecte gezin, terwijl de bevordering van een tastbaarder koninkrijk buiten beeld bleef. De afgod van de tekenen en wonderen, de hard groeiende jeugdgroep, het verbazingwekkende onderzoeksprogramma, de perfect gekozen woorden tijdens de predikantenbijeenkomst, het verbazingwekkende werk onder jeugdbendes.

Begrijp me niet verkeerd. Al deze dingen kunnen heel goed een vrucht van de Geest zijn; maar ze hebben alleen kracht als de Geest erin belichaamd wordt en ze geworteld zijn in de kracht van de stilte. En die stilte houdt het geloof en vertrouwen in dat God altijd God blijft en dat God altijd actief blijft op de manieren waarop God altijd gewerkt heeft. En dat ten diepste het enige wat gevraagd wordt van degenen die in een geestelijke bediening werkt, is dat je zozeer in die dingen gelooft en ze zozeer koestert en ze met zoveel zachtmoedigheid aanbiedt en ze zo levendig uitlegt en zo nederig door ze vernieuwd wordt, dat ze gestalte krijgen in het leven van hen die ze liefhebben en dienen.

Als het zo is, dan krijgt jouw bediening de trekken van een sabbat voor eenieder die jou ontmoet. Dan wordt ze een reminder van het feit dat God werkt als wij slapen en daarmee geeft het ieder die jou ontmoet de ruimte om te rusten. Dan wordt ze een omarming van de eigenschappen en gaven van de mensen om je heen, die anderen niet konden zien of aanmoedigen omdat ze het te druk hadden of zich te bedreigd voelden of te veel met zichzelf bezig waren. Ze is een uitnodiging om de diepte in te gaan, maar wel een opwekkende uitnodiging omdat het een diepte is zonder angst, een diepte die is als een avontuur waarin je verwacht niemand minder dan God zelf tegen te komen. Dan wordt dat een moment van vernieuwing waarin anderen opnieuw ontdekken wie ze zijn en wie God is.

En het kan dat alles worden zonder dat je ooit een woord

hoeft te zeggen. Ziedaar de kracht van de stilte. Als je die kracht niet voor jezelf ontdekt hebt, dan heb je niets aan alle mooie woorden of welk boek met gebeden en liederen dan ook. Maar als je deze kracht hebt leren kennen en geleerd hebt ervan te genieten als kracht die van God komt, dan heb je het geheim van het hart van God ontdekt. Het geheim dat de wind bestaat en dat de wind tot veel in staat is; er zijn aardbevingen en die zijn indrukwekkend; er is vuur en vuur is betoverend. Maar dan is er de stilte. In de stilte kan God spreken en handelen, of hij kan ervoor kiezen om dat niet te doen. Maar als je God ontmoet hebt in het geluid van de stilte die na-echoot, dan hoef je je nooit alleen te voelen.

Aanrakingen

Ik herinner me nog goed hoe mijn oudere collega en ik gingen zitten om terug te kijken op mijn eerste dienst in mijn eerste gemeente. ‘Je weet niet goed waar je je handen moet laten,’ zei hij. Dat klopte. Ik had geen idee wat ik met mijn handen moest doen. Ik ervoer ze meer als hinderlijk dan als nuttig. Vijftien jaar later lunchte ik samen met een studente die net van een Amerikaans seminarie kwam. Zij zei iets heel anders tegen me: ‘Je bent een van de weinig mensen die ik ken die de avondmaalsviering leiden alsof de heilige Geest er echt bij is.’ Ik neem aan dat ze bedoelde dat ik in de loop van de jaren na dat eerste evaluatiegesprek geleerd had wat ik met mijn handen moest doen.

Bij een wijding knielt de kandidaat voor de bisschop die hem of haar de handen oplegt. Dat is misschien wel hét moment waarop de kerk de kracht van aanrakingen viert. Toen ik nog studeerde nam ik een zekere agnostische vriend van me wel eens mee naar de kerk, wanneer ik het gevoel had dat hij er een beetje open voor stond. Vaak zei hij dan: ‘Ik weet niet of ik veel zie in dat geloof van jou, maar ik weet wel dat er echt iets gebeurt, wanneer ik de handen van de priester op mijn hoofd

voel die me zegent.’ (wie zijn hand niet uitstrekt om het brood te ontvangen krijgt een zegen door handoplegging). Wanneer iemand voor het eerst de communie viert, is dat het vaak wat ze zonder het te weten gemist hebben. Dan gaat het over de kracht van een aanraking.

Wie in een geestelijke bediening werkt, ontdekt drie dingen over zijn handen: wanneer het goed is om een ander aan te raken, hoe je dat moet doen en wanneer een aanraking juist niet op zijn plek is. In het verhaal van de verheerlijking van Jezus op de berg zoals Matteüs dat vertelt, lees je: ‘Jezus kwam dichterbij, raakte hen aan en zei: “Sta op, jullie hoeven niet bang te zijn”’ (Matteüs 17:7). Met andere woorden: Jezus doet vier dingen. Hij stapt naar zijn leerlingen toe. Hij raakt elke van zijn leerlingen aan nog voordat hij iets zegt. Hij moedigt hen aan om op te staan terwijl ze nog altijd bang zijn. En ten slotte zegt hij: ‘Wees maar niet bang.’ Deze viervoudige handeling van komen, aanraken, laten opstaan, en kracht geven en bemoedigen vormt als het ware een beknopte versie van het hele evangelie. Eerst komt Jezus naar ons toe als hij mens wordt. Vervolgens raakt hij ons aan met zijn onderwijs en zijn genezingsbediening. In het kruis, de opstanding en de komst van de Geest op Pinksteren heft Jezus ons op, bekleedt hij ons met kracht en geeft hij ons alle reden om niet bang te zijn. Het complete evangelie in één enkel vers.

We bekijken drie situaties waarin een aanraking een krachtige werking heeft. De eerste is de liturgie. Dit is wat mijn studente ‘voorgaan in de avondmaalsviering alsof de heilige Geest er echt bij is’ noemde. Het is niet zozeer van een priester of uit een handboek dat ik over de kracht van aanrakingen leerde. Dat kwam doordat ik verhalenverteller werd in de methode van ‘Godly Play’. Als je een verhaal vertelt via de methode Godly Play zoals dat in het montessorionderwijs gebeurt, dan houd je de doos met poppetjes en andere zaken een poosje vast tot je klaar bent voor het verhaal. Dan koester je de doos met de inhoud, als een doos met liefdesbrieven die je net gekregen

hebt. Alles uit de doos moet voorzichtig gehanteerd worden – en met twee handen. Elk voorwerp dat je eruit haalt geef je de juiste plek in het verhaal, je pauzeert om na te denken over de betekenis van elk afzonderlijke stukje en verwerkt die. Het gaat er niet om dat je het langzaam doet, maar dat je ervan uitgaat dat de heilige Geest je iets laat zien door elk personage of onderdeel dat in het verhaal voorkomt. Als het verhaal klaar is, leg ik meestal alle voorwerpen een voor een terug in de doos en geef ik ze in gebed terug aan God, in dankbaarheid voor de nieuwe, diepere betekenis die ik gevonden heb doordat ze hun plekje in het verhaal hadden.

Voorgaan in de eredienst pak ik op dezelfde manier aan, zeker bij de viering van het avondmaal. Het opnemen van het brood is een bezielend moment doordat ik geleerd heb de Godly Play figuurtjes voorzichtig te hanteren. Wanneer ik het brood omhooghoud, laat ik de gemeente zien hoe kostbaar en bijzonder het mysterie van onze redding is. Hier brengt aanraking eerbied en ontzag over. Je speelt niet maar een rol voor het aanzicht van de gemeente, maar nodigt de mensen uit voor een moment van aanraking die een diepe betekenis heeft. In Jezus is God aanwezig en raakt hij ons leven aan. Dat is wat ik met mijn hele lichaamshouding wil overbrengen, hoe je verder ook denkt over wat er precies verandert tijdens de communie. Zien hoe de voorganger het avondmaal leidt, is als het goed is voor de gemeente een oefening in het ontvangen en koesteren van tastbare dingen waarin Gods heerlijkheid weerspiegeld wordt. Om met de zeventiende-eeuwse priester-dichter George Herbert te spreken: ‘Een man die naar glas kijkt, kan ernaar blijven staren; of als hij wil kan hij erdoorheen kijken en een blik op de hemel slaan.’ En als je eenmaal geleerd hebt op een dergelijke manier brood en wijn aan te raken, dan ben je in staat om ook andere materiële zaken op die manier aan te raken. Dat geldt in het bijzonder zaken die diepere gevoelens en betekenissen laten zien, zoals geschenken, brieven of voedsel.

De tweede context waarin we kunnen nadenken over de

kracht van een aanraking, is die van het pastoraat. De belangrijkste plek waar pastoraat bedreven wordt, is het ziekenhuis. Ik weet nog dat ik op mijn vijftwintigste in het ziekenhuis lag in een stad op een half uur rijden van waar mijn vader woonde, maar honderden kilometers verwijderd van al mijn vrienden. Iemand kwam op bezoek, een oud-collega van mijn vader die ik nogal onprettig in de omgang vond en te gemanierd. Maar ik had niet de luxe om kieskeurig te zijn. Ik had veel pijn en de meeste van mijn plannen voor de toekomst liepen ernstig gevaar. Deze priester van middelbare leeftijd hield alleen maar mijn hand vast. Ik kon alleen maar huilen. Ik geloof dat hij wel een uur gebleven is. Het was een van de meest helende ervaringen van mijn leven. God stuurt de nederige om de trotse op te richten en een jaar later onderging ik zelf de wijding. Sindsdien probeer ik te doen wat deze man voor mij deed, telkens wanneer ik een gemeentelid in het ziekenhuis opzoek. De belangrijkste dingen die je bij een ziekenhuisbezoek kunt doen, zijn aanraken en zingen. Voor de meeste mensen vormen de liederen het voornaamste deel van de eredienst. Als het mogelijk is om voor even het gordijn om het ziekenhuisbed dicht te doen en een lied te zingen, dan heb je het meest kostbare gedaan wat je kunt doen. Als het lukt om je handen op iemands hoofd te leggen en Gods zegen over hem of haar uit te spreken, dan heb je iets gedaan wat alleen een priester kan doen. Dat is het gezagvolle gebaar waarnaar een gemeentelid snakt.

Ongetwijfeld is het mogelijk dat de aanraking van een predikant verkeerd opgevat wordt en ook als je gewijd wordt kun je mensen nog steeds aantrekkelijk vinden. Er is altijd de kans dat iemand jouw aanraking verwarrend vindt, ook als je die totaal onschuldig bedoelt. Mijn enige tip is om te overwegen mensen met twee handen de hand te schudden. Omhelzing bij de 'vredegroet' mist iets belangrijks. Laten we eerlijk zijn, doorgaans levert het een aardig gemiddelde op – voor elke twee personen van wie de omhelzing geen speciaal esthetisch genoegen is, is

er meestal een wiens omhelzing heel welkom is. Maar daar gaat het niet om. Het punt is dat voor een echte uitwisseling van vrede een ontmoeting van hart tot hart nodig is – en dat kan niet zonder oogcontact. Oogcontact vraagt erom dat je met je gezicht naar elkaar toe staat of zit. De beste manier die ik ken om iemand op een intieme, maar gepaste manier aan te raken, is door de twee handen van de ander in jouw beide handen te houden. Ook raad ik je aan om daarbij geregeld stilte te betrachten. Als je het gevoel hebt dat er meer is tussen jou en een gemeentelid dan zuiver pastoraal professionalisme, dan levert het vasthouden van de handen een gezond niveau van intimiteit op, en daar moet je het dan bij laten.

De derde context waarin de kracht van aanrakingen een rol speelt is het moment waarop liturgie en pastorale zorg samenkomen, namelijk in een dienst van genezing. Het mooie van een zalving met olie is dat de voorganger iets anders praktisch te doen heeft dan alleen het opleggen van de handen. Ik sta er vaak van te kijken dat in kerken de term ‘dienst van genezing’ nog steeds volop gebruikt wordt, terwijl er vrijwel geen verwachting meer is dat iemand uit zijn rolstoel opspringt. Dan is er dus duidelijk iets anders aan de hand. Mijn vermoeden is dat mensen naar zo’n dienst komen omdat ze eraan herinnerd willen worden dat God bij hen is, iets wat door de aanraking bevestigd wordt. God is even dichtbij als de hand die op je hoofd gelegd wordt, of op je schouder of waar dan ook. Je kanker, de cyste in de eileider van je zus, het huwelijk van je dochter – ze gaan God aan het hart en voor God is niets belangrijker dan deze dingen. Of de aanraking de heling zelf is of een herinnering aan de heling die God in Jezus geeft, is voor mij niet zo belangrijk. Het gaat erom dat God onze levens aanraakt in de menswording van Jezus. De manier waarop wij leren elkaar aan te raken zou een imitatie moeten zijn van de manier waarop God ons in Jezus aanraakt.

Woorden

Als je iemand geworden bent die met de stilte vertrouwd is en die weet wanneer en hoe een aanraking gepast is, dan (en niet eerder) kun je iemand worden naar wie de mensen luisteren als ze naar een woord van God verlangen. Ik benoem twee situaties waarin de kracht van woorden een rol speelt.

De eerste is wanneer je tot God spreekt namens de mensen. Dat zou je de ultieme priesterlijke bezigheid kunnen noemen. Hierin is een echo te horen van het Joodse idee van de tempel waar de hogepriester bij het allerheiligste heiligdom naar binnen gaat om voor Gods aangezicht te komen. Voormalig aartsbisschop van Canterbury Michael Ramsey zei wel tegen de priesters van de Anglicaanse Kerk: 'Jullie taak is het om voor Gods aangezicht te komen met de mensen op je hart.' Het idee van het priesterschap van alle gelovigen houdt in dat het voor je verlossing niet nodig is om een dergelijke middelaar te hebben, alleen Jezus. Het volk van God kan door Jezus zelf en de kracht van de heilige Geest direct met God spreken. Maar een beetje hulp kan niettemin heel goed van pas komen.

Dit is een les die ik pas leerde toen ik een periode buiten de Anglicaanse Kerk doorbracht. In de kerk kennen we algemeen gesteld twee soorten priesterlijke gebeden. De eerste soort komt rechtstreeks uit een boekje en als ze weerklinken, vormen ze de verbeelding van de gemeenteleden door de constante herhaling en de gepolijste verwoording. De tweede soort is grotendeels geïmproviseerd en hoewel het spontane gebed van een geestelijke doorgaans minder holle frasen bevat dan het spontane gebed van de gemiddelde gelovige, komt het in principe op hetzelfde neer. In de *mainline* traditie die ik uit mijn tijd in Amerika goed ken, is er nog een derde soort priesterlijk gebed, dat algemeen gesproken in de plaats gekomen is van de vaste voorbeden die we in de Engelse kerk kennen. Je verliest daarbij een deel van de betrokkenheid van de gemeente in de eredienst doordat de steeds terugkerende gezamenlijk uitgesproken

woorden ontbreken, maar het sterke is dat de voorganger niet alleen in naam van de mensen tot God spreekt over de preek, de Schrift, de pastorale behoeften van de mensen en de vraagstukken die bij het thema van de dag horen, maar dat hij ook een model levert voor de wijze waarop het gebed het best tot zijn recht komt. De priester verweeft de theologische ordening van de wijze waarop de drie personen van de drie-eenheid in het gebed betrokken zijn, met de manier waarop de Bijbel ons inzicht vormt in de persoonlijke en algemene vraagstukken waarvan we dachten dat we ze al kenden; het resulteert in een soort 'school van gebed', waarin de woorden de lagen van de diepe stilte bijhouden. Deze vorm van gebed is voor mij zeer bepalend geweest voor de wijze waarop ik mijn bediening uitoefen. Mensen waarderen dat minstens zo veel als de preek. Ik heb er veel van geleerd over de kracht van het gesproken woord.

Dit op zijn beurt vormt de wijze waarop je als predikant bij en met de mensen thuis bidt, of in een Bijbelkring, in het ziekenhuis of bij jou in de pastorie. Het is heerlijk om op een directe en intieme manier met God te kunnen spreken. Iedere gelovige kan dat dankzij het werk van Christus. Maar het is en blijft ook mooi om mensen te inspireren om vol ontzag en vreugde de schoonheid en vrolijkheid en passie van God te ontmoeten door kleurrijke en goedgekozen verwoordingen. Mensen leren hun theologie allereerst door liederen en gezangen, en vervolgens ook door de gebeden. Als de tweede Persoon van de drie-eenheid altijd maar aangesproken wordt als 'je beste vriend', dan mis je een heel stuk van het wonder van God; maar als de gebeden altijd maar uit een boek moeten komen, dan is er de kans dat je de intimiteit met God kwijtraakt. Vandaar dat een geestelijke de kracht van woorden moet leren en van zichzelf mag verwachten dat hij de dichter is die de mensen helpt het woord van God op waarde te schatten en te koesteren.

Het tweede element waarin de kracht van het woord tot uiting komt is wanneer je namens God de mensen toespreekt.

En zo komen we bij de prediking terecht. Je zult er goed op moeten letten hoe je over de prediking met anderen spreekt; en dan bedoel ik iedereen, gemeenteleden, familieleden, vrienden en collega's. Het is een fantastisch voorrecht om te preken. Je moet er nooit over spreken alsof het een zware last is. Bedenk altijd dat de gemeenteleden om te beginnen met grote vragen zitten over hun eigen leven en over deze teksten. Het is de taak van de predikant om het laatste zo uit te leggen dat er duidelijkheid komt over het eerste. Duidelijkheid scheppen betekent meestal dat je de dingen eenvoudiger en gemakkelijker maakt dan ze in eerste instantie lijken. Het betekent vrijwel nooit dat je vertelt hoe moeilijk je taak of de teksten of je persoonlijke worstelingen geweest zijn. Als je dus op zaterdagavond gevraagd wordt 'moet je morgen preken?', laat je antwoord dan altijd zijn 'ja, en ik heb er weer zin in', of 'nee, maar ik kijk ernaar uit wat Beverley weer te zeggen heeft', of 'was het maar zo, want ik vind de tekst die aan de beurt is prachtig', en nooit: 'Ik ben bang van wel; en ik heb ook nog de dienst van acht uur.' Je hoort predikanten er vaak over klagen hoe weinig mensen er in de kerk zitten. Maar gezien de lage verwachtingen van wat er in de preek zal gebeuren, is het een wonder dat er überhaupt nog mensen naar de kerk komen. En die lage verwachtingen komen meestal niet alleen van de mensen, maar ook van de predikers zelf.

Preken hebben kracht. Ze hebben de kracht om een gemeente kapot te maken doordat de zuurstof langzaam maar zeker opraakt. Als de predikant zijn vreugde in de Bijbel is kwijtgeraakt, als de vonk uit zijn leven verdwenen is, als hij zelf niet meer in het preken gelooft of als alle hoop op God weg is, dan kan hij dat niet lang verborgen houden. Dan wordt een preek een lange klaagzang of tirade over of tegen andere zogenaamde christenen, de samenleving, de regering, jongeren of zelfs de Bijbel. Er kan nog steeds kracht van uitgaan, maar het is een kracht die afbreekt. Iemand die net priester geworden is, loopt grote kans om in een gemeente terecht te komen die weinig of

niets meer van de preek verwacht. Dat weet ik uit eigen ervaring, en het is iets wat ik vaker heb meegemaakt dan ik durf toe te geven als ik een beetje diplomatiek wil blijven.

Aan de andere kant heb je preken die de tekst tot leven brengen, die de vraag stellen die de gemeente niet hardop durft te verwoorden of gewoon niet meer stelt. Preken die het hart raken, die in beweging zetten, het denken stimuleren en ziel en geest herstellen. Zulke preken tonen de volle kracht van het woord. Soms met humor, maar die is niet per se nodig zolang ze maar werkelijk aansluiten bij de menselijke ervaring. Een preek kan uit drie punten bestaan, maar het maakt niet uit hoeveel punten er zijn, zolang hij maar goed te volgen is en een duidelijk eindpunt heeft. Een preek kan een verhaal zijn, maar dat hoeft niet, zolang de redenering maar duidelijk is. Een preek kan werken met plaatjes, maar ook dat hoeft niet per se zolang zij maar gebracht wordt op een manier dat de luisteraar geboeid blijft. 'Je leven hangt hiervan af.' Zo zou de eerste regel van elke preek kunnen luiden, als het goed is. Je kunt het in een tweede versie schrappen, maar zorg ervoor dat het in de eerste versie wel staat. Verspil geen woorden aan dingen waarvan je leven niet afhangt.

Net zoals het bidden in de eredienst het persoonlijke privé-gebed vormt, zo vormt de prediking de kracht van de woorden die je in een meer intieme context spreekt. Of dat nu aan je boordje ligt, aan je opleiding, of aan je ambt en de taak die je uitoefent, aan je echte of veronderstelde wijsheid of aan je echte of veronderstelde heiligheid, als prediker heb je nu eenmaal een zeker gezag. Men gaat er algemeen van uit dat je uitziet naar elke gelegenheid om dat gezag te gebruiken om het eigenzinnige individu of het corrupte systeem af te wijzen of een uitbrander te geven. Mijn suggestie daarentegen is dat er nog wel meer situaties zijn waarin je geroepen kunt zijn om de kracht van het gesproken woord te benutten.

Een van de voornaamste is het geven van de 'permissie'. Liturgisch gezien gebeurt dat in de woorden van heenzending:

‘Ga heen in vrede.’ Oftewel: ga heen en doe dat wat jij alleen kunt doen, dat wat God je gegeven heeft om te doen. Je hoeft niet op verdere instructies te wachten. Slechts weinigen van ons hebben metterdaad het niveau van aanmoediging ontvangen dat we nodig hebben om de persoon te zijn die wij als enige kunnen zijn. Het kunnen onderscheiden van je roeping heeft er alles mee te maken dat je in staat bent een verhaal over het verleden te vertellen waarin niet alleen je positieve, maar ook je negatieve ervaringen een plek hebben en dat je voor het eerst werkelijk in staat stelt om te zien hoe God al die ervaringen kan gebruiken om iets tot stand te brengen dat zonder dat ondenkbaar zou zijn geweest. Maar zelfs dan is roeping zelden een platgetreden pad, dat vooraf helemaal duidelijk is. Meestal is het een weg vol verrassingen en ontdekkingen, en zeker een waarvoor je flink wat aan- en bemoediging nodig hebt. De kracht van het gesproken woord wordt merkbaar op het moment waarop een predikant of priester naar het verhaal geluisterd heeft, zich er een beetje in verdiept heeft waar de hoop en pijn en belofte en angst schijnen te zitten, en dan denkt: ‘Ik vraag me af wat die en die echt nodig heeft en wat ik voor hem kan betekenen.’ Negen van de tien keer weet die persoon dat zelf al diep in zijn hart, maar kan hij zich niet voorstellen dat een predikant het antwoord zou begrijpen, zou tolereren of ooit zou goedkeuren. Het komt heus weleens voor dat een predikant zich stoort aan dat antwoord, maar veel vaker zal hij het antwoord te voorzichtig vinden en moet degene die het betreft zijn verbeelding nog verder laten gaan, en nog meer voor zich zien wat God wellicht voor hem in petto heeft. Een predikant zal vaak zeggen: ‘God is groter dan je denkt, en jijzelf maakt een groter deel uit van dat wat God voor ogen staat dan jij je op dit moment kunt voorstellen.’ Dat is waar het geven van ‘permissie’ op neerkomt. Het berust op de kracht van woorden.

Nog zo’n moment is het woord van vergeving. Misschien valt het je op dat ik het bij het gebruik van de begrippen ‘permissie’ en ‘vergeving’ niet heb over de term ‘aanvaarding’. Er was een

periode waarin bepaalde theologen en pastores vonden dat de uitdrukking 'je bent aanvaard' een uiting was van het volle evangelie. Maar in feite is het een ontkenning van het evangelie. Het evangelie zegt dat je vergeving ontvangen hebt. Voor vergeving is het nodig dat je een proces van berouw, boetedoening en verzoening doormaakt. Vergeving gaat over het verleden, permissie over de toekomst. Aanvaarding is een zoethoudertje voor het heden, een waarvoor geen verhaal nodig is en dat niets met roeping te maken heeft. De liturgische plek voor vergeving is het woord van absolutie, de aankondiging dat je vergeving ontvangen hebt. Dat is een gebeuren dat nooit veelzeggender is dan in de context van een persoonlijke schuldbelijdenis. Een priester die de kracht van de stilte en van de aanraking geleerd heeft, zal merken dat mensen hem ook opzoeken om de kracht van deze woorden van vergeving te ontvangen. Misschien zijn het wel de krachtigste woorden die je kunt spreken.

Een ander moment waarop je de kracht van het gesproken woord kunt koesteren als woord van God voor de mensen, is dat waarop een geschreven woord op zijn plek is. Het is belangrijk dat je nooit de kunst verleert van het schrijven van brieven, het liefst met de hand. Op momenten waarop mensen een belangrijke drempel overgaan, zoals bij een sterfgeval of wanneer je op een goede manier afscheid moet nemen, gaat er niets boven een handgeschreven brief. Ik heb dat als predikant bevestigd gezien doordat mensen dingen tegen me zeiden als: 'Een jaar nadat onze zoon gestorven was, zat ik in zijn slaapmaker met uw woorden in mijn hand als enige vorm van troost.' Het streven is om brieven te schrijven die op zo'n manier door mensen ontvangen worden: dat je net die brief schrijft waarvan de familie vindt dat hij gewoon hardop voorgelezen moet worden bij de begrafenis. Niet overdreven, niet sentimenteel, zelfs niet al te lang, maar eerlijk, hoopvol en vol waarheid. Ziedaar de kracht van woorden.

Als je de naam krijgt van iemand die in stilte kan wachten en

aanraken, dan kun je het je veroorloven om met de woorden die je spreekt of schrijft wat meer risico te nemen. Als je ontdekt hebt wat het betekent om tot en namens God te spreken, dan ben je eraan toe om met en tot de mensen te spreken.

Het gebed

Ik vraag me af of je weleens nagedacht hebt over de merkwaardige wijze waarop we tijdens de dienst vaak de geloofsbelijdenis die we staande uitspreken, afsluiten. De ene regel na de andere van compact verwoorde theologie sluiten we af met het woord 'amen'. Anders gezegd: de belijdenis van ons geloof wordt tot een gebed en in dat ene moment zit een complete visie voor onze hele geestelijke bediening verpakt. Immers, wat zou je meer kunnen verlangen dan dat al ons geestelijke werk ten diepste een gebed is?

Over de 'kracht van het gebed' wordt misschien wel te gemakkelijk gepraat. In feite is het een synoniem van 'de kracht van God'. Wat is bidden anders dan openstaan voor, erkennen van, een beroep doen op, verlangen naar en afhankelijk zijn van de aanwezigheid van God? Een persoon in het ambt zou ernaar moeten streven om dat in alle omstandigheden te vertegenwoordigen: openheid voor, erkenning van, een beroep op, expliciet verlangen naar en afhankelijkheid van de nabijheid van God. Als het goed is ben je iemand bij wie anderen het gevoel hebben dat ze dichterbij God zijn, door wie anderen meer vertrouwen op God voelen, door wie ze God ontmoeten en geïnspireerd worden om in hun leven Gods voorbeeld te volgen. Als iemand in jouw nabijheid is geweest, zou hij het gevoel moeten hebben dat hij gebeden heeft.

Gebed is waar de drie vormen van kracht, die van de stilte, de aanraking en woorden, samenkomen.

Door de kracht van de stilte beseffen we dat er een zuchten is dat dieper gaat dan woorden. In de film *Awakenings* uit 1990 wordt het verhaal verteld van een aantal patiënten uit de jaren

twintig dat door een epidemie in een catatonische staat is geraakt die duurt tot een arts in de jaren zestig een nieuw medicijn ontdekt dat hen uit die toestand haalt. Overigens is de tragiek van de film dat de effecten van dit medicijn niet permanent zijn. In een bijzondere scène wordt een patiënt wakker en beseft hij bovendien dat hij veertig jaar geslapen heeft, en ook dat de vrouw die hij naast zijn bed ziet, die hij vaag herkent als zijn moeder, al die tijd trouw aan zijn zijde is gebleven. De gift die ze hem gegeven heeft, is die van haar aanwezigheid, van het juist daar zijn wanneer hij ten slotte ontwaakt. Het getuigenis dat die vrouw gaf, komt heel dicht in de buurt van een bediening die de incarnatie als kern heeft.

Een zekere priester wist niet wat hij moest doen nadat er in zijn parochie een afschuwelijke moord had plaatsgevonden. Uiteindelijk kan hij niet veel meer doen dan er elke dag weer bij zijn gedurende het hele proces dat erop volgde. Zijn aanwezigheid was als een gebed. Een zucht die dieper gaat dan woorden. Wat je wilt is dat je na twintig, dertig of veertig jaar van werk voor de Heer terugkijkt en het mooie ziet van de dingen die je in stilte keer op keer gedaan hebt, en beseft (als je dat steeds al niet besepte) dat die dingen als een gebed waren – een gebed dat gericht was op jouw eigen redding én een gebed waarmee je ernaar streefde om anderen samen met jou voor Gods troon te brengen. Dat zijn dingen die je niet zomaar even tot stand brengt. Het is een zaak van karakter. Het is als de groeven in je voorhoofd, op je handen, op je knieën. Ze bewerken jouw verlossing niet, het zijn evenzovele tekenen van je geloof in de redding die God je in Jezus geschonken heeft.

De kracht van de aanraking is een belichaming van de incarnatie, de menswording van de Zoon van God. Daarin steekt God zijn handen uit om het leven van ieder van ons aan te raken. Aanrakingen zijn een bevestiging en een openbaring van onze aardse natuur zoals die nu eenmaal is. Ze zijn de basale manier om aan elkaar te laten zien dat we niet alleen zijn. Er is een wijdverbreid cynisme (of dat nu komt door het besef dat je jezelf

kunt bedriegen of door een diepe gewondheid of door modieuze veronderstellingen in de psychologie) dat alle verlangen naar God gesublimeerde seksueel verlangen is. De incarnatie daarentegen geeft een heel andere kijk op verlangen. Als incarnatie God is die zijn handen uitsteekt om ons aan te raken, God die ons aangeboden wordt in een liefdevolle maar niet claimende of verstikkende omarming, dan kun je juist elk seksueel verlangen gaan zien als een gesublimeerd verlangen naar God. Ons verlangen naar God, dat in Christus tastbaar geworden is, is het fundamentele en ons seksueel verlangen is slechts een sacramenteel middel van dat verlangen om door God aangeraakt te worden, of anders een directe bevrediging van een verlangen dat uit zou moeten zijn op een substantiële doel. Natuurlijk is het belangrijk om het verschil tussen die twee te kennen. Maar je mag je laten bemoedigen door het feit dat, hoewel aanraken kan ontsporen omdat het dicht tegen seksuele begeerte aan ligt, het ware doel ervan is een verwijzing te zijn van Gods verlangen naar ons.

Wanneer iemand is de rouw is, kan geestelijk werk betekenen dat je bepaalde woorden moet spreken, en vrijwel zeker hoort stilte bij je bediening op een dergelijk moment. Maar wat in ieder geval nodig is, is je aanwezigheid en een vorm van aanraking: het schudden van een hand, het zachtjes vasthouden van een elleboog, een kneepje in de schouder, allemaal vormen van aanraking waarmee je zegt: 'Je staat er niet alleen voor in je verdriet.' Wanneer een afgedwaald gemeentelid naar de kerk terugkomt, na harde woorden op een gemeentevergadering, een ingrijpende echtscheiding, een misverstand bij het laatste bloemenfestival, is een barmhartige aanraking wat zo iemand bovenal nodig heeft. Daarmee zeg je: 'Je hoort nog steeds bij dit lichaam.' Vergeet niet dat de vader van de verloren zoon naar hem toe kwam rennen, zijn armen om hem heen sloeg en hem kuste nog voordat hij zelfs maar één woord gezegd had.

Toen ik eens als priester werkte in een moeilijke buurt, kwam er op een zomerdag aan het eind van de middag een

groepje van een stuk of vijf, zes tienerjongens naar me toe. Ze hadden een schoenendoos bij zich waarin een merel lag die ze in de buurt van de kerk gevonden hadden. Het beest had een beschadigde vleugel en een pootje dat in een vreemde hoek lag. De gewonde vogel brachten ze naar mij toe. Het was nog iets anders dan toen in Galilea, toen de mensen de armen, de blinden en de lammen bij Jezus brachten, maar in een wijk waar veel mensen met stenen naar de kerk gooien, was het toch een veelzeggend moment. Ik begreep dat ik het beestje alleen maar hoefde aan te raken en te aaien en zodoende de jongens in hun mededogen te bevestigen. Uiteindelijk brachten we de vogel samen naar de dierenarts. Maar het voornaamste was dat ik het beest aanvaardde als een gave die gebracht werd als een soort offerprocessie opdat ik van dat wat ze brachten een gebed zou maken zonder dat de jongens het doorhadden.

Bij een andere gelegenheid toen ik in dezelfde parochie werkte, kreeg ik op een vrijdag iemand aan de deur die ik niet kende. Hij vertelde dat hij een cd naar een platenmaatschappij wilde sturen en vroeg zich af of ik met hem daarvoor wilde bidden. Ik had een vrije dag, maar een dergelijk verzoek kun je niet naast je neerleggen. We gingen naar de gebedsruimte in de kerk en ik hield de cd omhoog als was het een hostie die gewijd wordt. Dit was de kracht van de aanraking. Vier dagen later stond hij weer voor de deur en gaf hij vier munten van een pond om me te bedanken. Die munten waren als de muntstukjes van een weduwe: daaraan zag ik hoeveel het gebed en het gebaar met zijn dierbare cd voor hem betekend hadden. Het blijft een van de mooiste herinneringen uit mijn carrière.

Dat bedoelde ik toen ik zei dat de kracht van woorden een gave is die je kunt gebruiken als je geleerd hebt de kracht van stilte en van aanrakingen te ontvangen. Daden zeggen inderdaad meer dan woorden. Van alle dingen die een rouwende familie zegt tegen een predikant die probeert stukjes informatie en inzicht te verkrijgen om te gebruiken in zijn preek tijdens de rouwdienst, komt dit het meest voor: 'Hij stond altijd voor je